

Enota Dramske pisateljice in pisatelji (DPP)
ZDUS vabi na predavanje

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA KULTURO

OBJAVLJATI ALI IZGINITI

dr. Špele Stres,

strokovnjakinje s področja intelektualne lastnine in inovacij,
režiserke in dramatičarke.

V petek, **25. oktobra 2024, ob 14.30**
v Slovenskem gledališkem inštitutu
(SLOGI), **Mestni trg 17,**
Ljubljana (prvo nadstropje).

Dogodek bo trajal **eno uro.**

Koliko dramskih besedil morate napisati, prevesti, zrežirati, zlektorirati, skoreografirati, analizirati itd., da lahko preživite? Koliko, da obdržite status samozaposlene_ga v kulturi? Zmorete pri tem tempu ohraniti kvaliteto ali ste se prisiljeni zateči k ponavljanju prežvečenih stereotipov in praznih besed, gest, mizanscen, celo k plagiatstvu? Hiperprodukcija, ki služi le papirnatim količnikom in točkam, je vseprisotna, čeprav jo nekateri delodajalci_ke in razdeljevalci_ke javnega denarja vztrajno zanikajo.

Morda najbolj opazna je v znanstvenoraziskovalni sferi, kjer jo opisuje aforizem »publish or perish«, mdr. tudi naslov računalniškega programa, ki vam pomaga pri napihovanju svojih dosežkov, filmske komične grozljivke oz. grozljive komedije (2023) in zabavne družabne igre, pri kateri z objavljanjem koristnih nesmislov in sabotiranjem kolegov nabirate citate.

Kako pogubni moto »objavljati ali izginiti« doživljajo resnični raziskovalci_ke in inovatorji_ke, kako se spopadajo s hiperprodukcijo in kako lovijo ravnotežje med patentiranjem in publiciranjem, bo spregovorila Špela Stres, doktorica fizike, magistra prava, patentna odvetnica in diplomirana režiserka, ki je (bila) mdr. vodja Centra za inovacije na Inštitutu Jožef Stefan, članica številnih mednarodnih skupin, direktorica Javne agencije za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost (ARIS) in avtorica petih uprizorjenih dramskih besedil.

Poročilo predavanja dr. Špele Stres: Objavljati ali izginiti (Po posnetku pripravila Evelin Bizjak)

Datum srečanja: 25. oktobra ob 14:30 v Slovenskem gledališkem inštitutu (SLOGI) v Ljubljani

Organizator: Enota Dramske pisateljice in pisatelji Zdrženja dramskih umetnikov Slovenije

Predavanje "Objavljati ali izginiti" dr. Špele Stres, doktorice fizike, diplomirane režiserke, dramatičarke, magistre prava, patentne odvetnice in direktorice Agencije za raziskovalno dejavnost Slovenije (ARSA), je osvetilo kompleksne tematike intelektualne lastnine, zlasti v kontekstu patentiranja, avtorskih pravic in izzivov znotraj znanosti in umetnosti. Dr. Stres je izpostavila kompleksnost sodobnega sistema intelektualne zaščite ter opozorila na potrebo po večjem razumevanju pravnih okvirjev, ki obsegajo tako avtorske pravice kot industrijsko lastnino.

Intelektualna lastnina je razdeljena na avtorske pravice in industrijsko lastnino, ki vključuje modele, znamke, patente in geografske označbe. Modeli in patenti imajo omejeno zaščito, ki poteče po dvajsetih letih, znamke pa lahko obnavljamo v nedogled. Geografska označba, kot je primer teran, ščiti ime proizvoda, ki ga lahko trži le registriran uporabnik, podobno velja tudi zaščito modela (kot je npr. registracija kultnega stola Rex arhitekta in oblikovalca Nika Kralja). Zaščita modela zaščiti vse, kar je zunanjega (v primeru stola Rex izgled letvic, izbokline, material, itd.). Postopek patentiranja je zahteven in dolg, saj vključuje natančno pripravo dokumentacije, ki mora jasno definirati inovativnost in uporabnost izuma. Stres je poudarila pogosto zmoto v Sloveniji, da registracija patenta na nacionalni ravni avtomatsko pomeni tudi popolno mednarodno zaščito. V resnici Slovenski patenti v mednarodnem prostoru nimajo statusa "pravega" patenta, temveč zgolj status patentne prijave. Dr. Stres je izpostavila tudi težave s konkurenčnostjo slovenskih patentov v mednarodnem prostoru, saj je slovenska industrija ob vstopu na tuj trg pogosto soočena s pomanjkanjem ustreznih zaščitnih ukrepov. Da bi bil patent v tujini pravno zaščiten, je treba njegovo registracijo vložiti na ustrezne mednarodne ali regionalne urade, kot je Evropski patentni urad (EPO). Patent ni jamstvo za komercialni uspeh,

ampak zagotavlja izključno pravico preprečevanja uporabe drugim, kar vključuje tudi ukrepe, kot je zaustavitev in uničenje kopij izdelkov na mejah.

Kot primer alternativnih oblik zaščite je Stres omenila **elektronske depozite** (npr. depoje znanja v ZDA), kjer lahko izumitelji dokumentirajo idejo z namenom poznejšega dokazovanja avtorstva. Takšne oblike zaščite omogočajo, da izuma ni treba patentirati, če ni finančne možnosti ali interesa za nadaljnje razvojne korake. Sistem depozita omogoča avtorju dokazovanje avtorstva na podlagi datuma vložitve, kar pripomore k zaščiti pred kasnejšimi prijavi tretjih oseb. Ključna zaščita znanja v sodobnem svetu temelji na **javnem korpusu znanja**, kjer objava informacije ščiti izumitelja pred poznejšim patentiranjem s strani drugih. Če je inovacija javno objavljena, postane del javnega znanja, zaradi česar je drugi ne morejo več patentirati. Stres je poudarila, da bi na primer predstavitev inovacije v predavalnici štela kot javna razgrnitev, razen če bi vsi prisotni podpisali sporazum o zaupnosti.

Patenti so v družboslovju redki, a posebni postopki in metode lahko najdejo mesto tudi v **umetniških ali družboslovnih patentih**, še posebej v povezavi s specifično uporabo v industriji ali tehnologiji. V tej luči je mogoče patentirati programsko opremo ali celo kombinacijo vonja in besedila v oglaševalskem sporočilu, če so izpolnjeni pogoji inovativnosti in uporabnosti. V svetu družboslovja pa patentiranje pogosto zaostaja, kar Stres pripisuje dejstvu, da se družboslovne inovacije navadno ne implementirajo kot eksaktni postopki v strojih ali industrijski proizvodnji.

Patentno preizkušanje temelji na preverjanju novosti in uporabe, kar vključuje preverjanje, ali bi dve strokovno usposobljeni osebi z enakimi podatki prišli do istega sklepa. Stres je podrobno razložila **ekonomski vidik patentiranja**, kjer dolgotrajna zaščita in razvoj izuma povzročata visoke stroške. Patent prinaša izključno pravico in s tem negativno pravico, kar pomeni, da drugi ne smejo uporabljati zaščenega izuma brez dovoljenja. Patentiranje je povezano s finančno negotovostjo in komercialnim tveganjem, saj so stroški zaščite in razvoja lahko večji od dobička. Sčasoma se razmerje med vloženimi sredstvi in komercialnim uspehom lahko izenači (točka preloma), vendar se to zgodi šele v poznejših fazah razvoja.

Predavateljica se je dotaknila tudi **pomena pravnega varstva akumuliranega znanja**, zlasti pri dolgotrajnih projektih, kjer je znanje posameznikov ključno za uspeh raziskav. Zaščita teh pravic je po njenem mnenju v Sloveniji pogosto podcenjena, saj raziskovalci in ustvarjalci niso dovolj informirani o svojih pravicah ter o dolžnostih institucij, ki uporabljajo njihovo znanje.

Financiranje umetniškega sektorja je po mnenju Stres v Sloveniji neučinkovito v primerjavi z industrijskimi praksami, kjer je podpora za trženje večja. Kljub odvisnosti umetniških institucij od državnega financiranja se te pogosto izogibajo investiranju v nove in mlade umetnike. Državne institucije bi po njenem mnenju morale več investirati v eksperimentiranje in vzgojo novih generacij, saj nosijo del odgovornosti do družbenega in kulturnega razvoja.

Za konec je izpostavila **odprto znanost** kot novi pristop, kjer ni pomembno točkovanje ali zgolj institucija oz. založba, ki objavi delo, ampak predvsem vsebina raziskav. Sprememba v vrednotenju dela naj bi omogočala večjo nepristranskost pri ocenjevanju znanstvenih in umetniških del ter večjo pozornost na samo vsebino namesto na izključno na točkovanje in institucionalni status objave.

Predavanje dr. Špele Stres je prineslo vpogled v sistem intelektualne lastnine in izzive, ki jih prinaša patentiranje v sodobnem okolju. Predavateljica je poudarila potrebo po boljšem razumevanju pravnih okvirov v znanosti in umetnosti ter v dialogu s soudeleženci opozorila na nevarnosti zanemarjanja finančne vrednosti akumuliranega znanja, ki ga institucije pogosto izkoriščajo brez ustreznega vrednotenja. Spregovorila je o pomenu večje podpore javnih institucij pri trženju umetniških in znanstvenih dosežkov. Predavanje je sklenila z mislijo, da bi morali biti raziskovalci bolj informirani

pravilno vrednoteni. Opozorila je na pomembnost ozaveščenosti o pravnih odnosih v znanstvenem in umetniškem svetu ter na potrebo po večji zaščiti intelektualnega vložka posameznikov.